Nexus-oprichter Rob Riemen: ‘Wat was er mis met het oude verheffingsideaal?’

Wilma de Rek

Nexus-oprichter Rob Riemen in zijn bibliotheek.Sabine van de Korput

Met tijdschrift *Nexus* wilde cultuurfilosoof Rob Riemen in 1991 het ‘Europese humanisme’ in leven houden, in een samenleving die ‘steeds dommer en gruwelijker’ wordt. Deze maand verschijnt het honderdste nummer. V zocht hem op in zijn 19de-eeuwse leefwereld.

is cultuurverslaggever bij de Volkskrant.

18 oktober 2026, 12:59Leestijd 7 min

Aan de woning van Rob Riemen (64), hoofdredacteur van het tijdschrift *Nexus* en oprichter en directeur van het Nexus Instituut, lijkt de 21ste eeuw geheel te zijn voorbijgegaan, en de 20ste eeuw trouwens ook.

In de kasten van zijn flinke bibliotheek staan onder meer tientallen exemplaren uit de prestigieuze Franse Pléiade-reeks, kostbare eerste drukken en de vertalingen van zijn eigen boeken waaronder *De eeuwige terugkeer van het fascisme* (2010), *Mens worden is een kunst* (2023) en *Het woord dat de dood verslaat* (2025). Er is een houtkachel, er zijn grote lederen fauteuils.

‘We leven hier nog in de 19de eeuw’, beaamt Riemen opgewekt, en hij opent de doos

madeleines die hij heeft meegenomen uit Cabourg, ook wel bekend als Balbec, zoals de Franse schrijver Marcel Proust het Normandische badplaatsje noemt in zijn *À la recherche du temps perdu*. ‘Dit is maar een deel van de bibliotheek, hoor, boven staan de andere boeken.’

Riemen houdt niet alleen van Proust, maar ook van andere grote Franse schrijvers, zoals Marguerite Yourcenar (1903-1987), uit wier *Mémoires d’Hadrien* hij het motto voor zijn tijdschrift haalde (‘Ieder die het geluk heeft in zekere mate voordeel te trekken uit dat culturele erfgoed, was volgens mij verplicht het aan de mensheid door te geven’) en Victor Hugo (1802-1885), die in *Les misérables* schreef dat denkers hun beschaving moeten bestuderen en overeind houden.

Rob Riemen: 'Het onderwijs en de media stellen niets meer voor, er is een enorm intellectueel tekort, de samenleving wordt steeds asocialer, dommer en gruwelijker.'Sabine van de Korput

Maar de schrijver van wie Riemen het allermeest houdt is een Duitser, Thomas Mann (1875-1955), die vanaf een door Ernst van Leyden vervaardigd schilderij ernstig de bibliotheek in kijkt. En de roman van Mann die Riemen het allerdierbaarst is, is *De toverberg* (1924).

Het boek volgt de pas afgestudeerde ingenieur Hans Castorp tijdens zijn zeven jaar durende verblijf in een Zwitsers sanatorium. Daar vormt hij zich, vooral door middel van de gesprekken die hij voert met de humanist Ludovico Settembrini, meningen over het lot van de mensheid en over de onzekere toekomst van Europa – het verhaal speelt zich af in de aanloop naar de Eerste Wereldoorlog.

In feite vormen zijn tijdschrift *Nexus* (Latijn voor 'verbinding') en het gelijknamige instituut niets minder dan de voortzetting van *De toverberg*, schreef Riemen in 2019 in het 82ste nummer van *Nexus,* dat helemaal aan *De toverberg* was gewijd. Deze maand verschijnt nummer 100 en ook zijn essay voor dat nummer – dat overigens bar weinig van een tijdschrift weg heeft: het is een dik, gebonden boek – begint Riemen met *De toverberg*. Voor hem is die roman een 'tijdloos document van het Europees humanisme'.

Met het Nexus Instituut probeert Riemen dat Europese humanisme ('het fundament onder onze beschaving') in leven te houden door middel van lezingen, boeken en een jaarlijkse conferentie. En met het tijdschrift dus, dat drie keer per jaar verschijnt, al 35 jaar lang.

'De toverberg was de eerste roman van Thomas Mann die ik las', zegt Riemen. Hij wijst naar een plank: 'Daar staat mijn allereerste exemplaar, in de Nederlandse vertaling van Pé Hawinkels.' Wijst weer: 'En hier heb ik een hele kast die is gevuld met werken van de Mann-familie.'

Had je die eerste *Toverberg* gekocht of gekregen?

'Gekregen, van mijn geliefde, Lisette. Het moet in 1982 of 1983 zijn geweest, zij had het al gelezen omdat ik het eerst aan háár had gegeven, en daarna gaf ze het dus aan mij – we gaven elkaar elk jaar een boek. *De toverberg* is, ik weet niet hoe je dat in het Nederlands zegt, de *founding novel* van Nexus. Het is de basis onder alles wat ik doe.'

Wat gebeurde er toen je dat boek las?

'Ik herkende me enorm in Hans Castorp. Dat betrekkelijk onnozele, onbevangen en ook wel een klein beetje verwaande ventje dat eigenlijk ingenieur wil worden maar zeven jaar in dat sanatorium blijft zitten, zijn *Pädagogische Provinz*, zoals Goethe zou zeggen.

Sabine van de Korput

‘Toen ik het las, studeerde ik theologie, daar heb ik uiteindelijk tien jaar over gedaan. Over de middelbare school deed ik acht jaar, ik ben in alles mislukt. Toen die middelbare school voorbij was, heb ik mezelf beloofd: Rob komt nóóit meer in de positie dat iemand hem gaat vertellen wat hij moet doen.’

Je hebt vast ook niet in militaire dienst gezeten?

‘Nee, ik heb me laten afkeuren. Ik zei tegen de man die de keuring deed: ik heb altijd gebasketbald, ik heb zulke slechte enkels, het gaat echt niet. Daarna dacht ik: als ik geen baan wil waarin iemand mij opdrachten geeft en wil gaan schrijven, moet ik iets gaan studeren wat volstrekt nutteloos is. En theologie, geloof me…’

Waarom geen filosofie?

‘O, ik beschouw theologie echt als superieur aan de filosofie. Theologie is een universiteit van alles, je krijgt filosofie, geschiedenis, psychologie, kunstgeschiedenis, je wordt geconfronteerd met de essentie van wat cultuur is. En vooral: theologie is de hogere kunst van het lezen. Je kunt er ook priester mee worden, maar dat was nooit een optie. En toen las ik dus *De toverberg* en ik wist: dit is helemaal mijn wereld.’

Maar Hans Castorp laat zich juist voortdurend vertellen wat hij moet doen. Hij moet op bepaalde tijden eten, zijn temperatuur opnemen, op de veranda zitten, slapen…

‘Maar hij kan elk moment weggaan. Dat doet hij niet, hij zit daar op dat balkon te lezen, uitkijkend over de bergen, en vervolgens heeft hij de grote gesprekken over de grote vragen. Wat we bij Nexus op onze conferenties doen: mensen aan tafel zetten en met elkaar in gesprek brengen, is in principe niets anders.’

Sabine van de Korput

In zijn inleiding bij de honderdste aflevering van *Nexus*, die hij zoals elk nummer plechtig aftrapt met een *Lectori salutem,* haalt Riemen herinneringen op aan 16 mei 1992, een zonnige lentedag. Riemen was vanuit Tilburg naar Amsterdam gereisd om met oud-uitgever Johan Polak te praten, die hij in 1988 had leren kennen. Een half jaar eerder hadden Polak en hij *Nexus* opgericht. Het tijdschrift moest ‘een verzet zijn tegen de kleinheid van geest, verzuiling en nationalisme, de troosteloosheid van het niets weten en het fanatisme van het enig weten’, schrijft Riemen.

Negen dagen na het gesprek van 16 mei 1992 overleed Polak, 63 jaar oud. Het tijdschrift, waarvan inmiddels twee nummers waren verschenen, had 250 abonnees.

Riemen: ‘Zonder Johan Polak had *Nexus* niet bestaan, voor mij stond vast dat ik ermee moest doorgaan. Zijn overlijden bracht me op het idee naast het tijdschrift ook een instituut op te richten; ik realiseerde me dat het tijdschrift niet het doel was maar een middel. Het Nexus Instituut zou een soort seculier klooster worden waarin je dingen bewaart en kunt doorgeven.’

De jaarlijkse conferenties van het instituut, waar coryfeeën als George Steiner, Susan Sontag, Garri Kasparov, Emmanuel Macron, Patti Smith en Mario Vargas Llosa te gast waren, zijn doorgaans uitverkocht. De editie van 2026, op 21 november, gaat over de vraag hoe een beschaving die in crisis verkeert, gered kan worden.

Wanneer stond die beschaving er hier het best voor, in de 64 jaar dat jij nu op aarde rondloopt?

‘Nou, niet nu. Ik denk dat we ons heel grote zorgen moeten maken. Toen Johan en ik met *Nexus* begonnen, waren ook universiteiten en media de overtuiging toegedaan dat er een bepaalde culturele erfenis is, die doorgegeven moet worden. Nu staan we daar behoorlijk alleen in, het onderwijs en de media stellen niets meer voor, er is een enorm intellectueel tekort, de samenleving wordt steeds asocialer, dommer en gruwelijker.

Rob Riemen: ‘We zijn trots op het beste voetbalteam, op de beste kunstenaars, op onze financiële elite. Waarom kijken we ook niet zo naar geestelijke en morele waarden?’Sabine van de Korput

‘Hoe dat kon gebeuren, snap ik eerlijk gezegd nog steeds niet. We hebben geen watersnood gehad, er is geen oorlog geweest, toch wordt het allemaal minder. Het is misgegaan vanaf de jaren negentig, toen Bill Clinton, Tony Blair en Wim Kok ‘de derde

weg' ontdekten, met het neoliberalisme als gevolg. Wim Kok, die ik goed heb gekend, kwam met die beruchte uitspraak: we moeten onze ideologische veren afgooien. Dat hebben ze gedaan en dat hebben ze geweten. De PvdA van nu komt niet in de búúrt van de PvdA van Joop den Uyl.'

Politici zijn maar tijdelijke passanten.

'Dat is zo, de rot begint altijd in de wereld van de ideeën. Daar moet de oplossing ook vandaan komen, en de intellectuele klasse speelt daarin een grote rol. Wat was er mis met het oude verheffingsideaal? Mijn vader zat bij de vakbeweging, die beweging zorgde ooit voor bibliotheken. Nexus wordt voortdurend verweten dat we elitair zijn. En dan is mijn antwoord dat we nog lang niet elitair genoeg zijn.'

Elitair zijn betekent vooral dat je het beste moet bieden wat er is, schreef je in een eerdere aflevering van *Nexus*.

'Ja. We zijn trots op het beste voetbalteam, op de beste kunstenaars, op onze financiële elite. Waarom kijken we ook niet zo naar geestelijke en morele waarden? En daar komt de intellectuele elite om de hoek kijken. Het is een bevoorrecht bestaan, we hoeven geen zwaar werk te doen, onze rug slijt er niet van.

'Het eerste wat we moeten doen is de betekenis van woorden overeind houden, het tweede is de leugens wegnemen, het derde is een ideeëngoed in leven houden waaraan mensen zich kunnen spiegelen, zodat ze zelf een antwoord kunnen geven op de twee grote vragen van Socrates: wat is een goed leven, wat is een goede maatschappij?'

Gaat het goed met Nexus?

'Het is maar hoe je goed definieert. Een sponsor wilde ons geld geven op voorwaarde dat we ons best deden jongeren te bereiken. Maar er zijn steeds minder jongeren die boeken lezen en maken. In mijn tijd lieten jongeren zich inspireren door Kafka of Camus, tegenwoordig hebben ze influencers. Je moet actief zijn op sociale media.

'Ik schrijf zelf nog met de vulpen, maar mijn vrouw Eveline, die zakelijk leider is van het instituut, leeft wel in de 21ste eeuw en zij heeft van die videootjes gemaakt. En nu zitten we op Instagram op 366 duizend volgers, op Facebook hebben we er zelfs 375 duizend. We zijn de grootste intellectuele influencer.'

Maar jouw verhaal kun je niet in filmpjes overbrengen, daar heb je het woord voor nodig, en dus het tijdschrift met die lange lappen tekst erin. En dat heeft 2.500 abonnees.

'Die lange lappen tekst noemen wij essays en het woord is voor ons inderdaad oneindig belangrijk. Het idee van de mens kan alleen bestaan in taal, zoals Ernst Robert Curtius schreef. Sociale media zijn puur vergif, maar voor ons zijn het communicatiekanaaltjes: ting ting, we zijn er! In een wereld waarin je verdrinkt in de nep, is bij ons alles echt en ambachtelijk. Mensen opvoeden, dat is wat we doen. Ze iets meegeven. En daar wil ik nog wel 35 jaar mee doorgaan.'